

Correctievoorschrift HAVO

2015

tijdvak 1

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.
- NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 75 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

- 1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
- 2 Als gevraagd wordt naar het noemen van één van de negenenveertig 'kenmerkende aspecten', is een letterlijke weergave daarvan niet vereist. Er kan in de regel worden volstaan met een juiste omschrijving van het 'kenmerkend aspect' of van dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Door de tijd heen

---

1 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 2, 5, 6, 3, 1

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Prehistorie en oudheid

---

2 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- Het kenmerkend aspect 'de confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van Noordwest-Europa' (of een omschrijving daarvan) 1
- blijkt uit de bron bijvoorbeeld uit het ontzag van de Germanen voor de (militaire) macht van de Romeinen 1
- Het kenmerkend aspect 'de groei van het Romeinse imperium, waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde' (of een omschrijving daarvan) 1
- blijkt uit de bron bijvoorbeeld uit de beschrijving van de militaire campagne waarbij de Romeinen op het punt staan hun gebied uit te breiden (en het gebied aan de overzijde van de Elbe toe te voegen aan het Romeinse Rijk) 1

Opmerking

Als een voorbeeld uit de bron wordt genoemd zonder combinatie met een juist kenmerkend aspect, wordt geen scorepunt toegekend.

3 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Velleius Paterculus geeft als Romein de Romeinse visie weer, waardoor hij het Germaanse ontzag voor het leger van de Romeinen mogelijk overdrijft.

De middeleeuwen

---

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Uit deze bron blijkt dat:

- de prins van Wales zijn dienaren een belofte van persoonlijke dienst/trouw laat afleggen (waaruit blijkt dat het feodalisme blijft bestaan) 1
- Sir Henry Eam wordt beloond met geld (en niet met een leen, waaruit blijkt dat de militaire organisatie zich heeft aangepast aan de opbloei van de handel/de geldeconomie) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

5 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

- het hier gaat om 'het conflict in de christelijke wereld over de vraag of de wereldlijke dan wel de geestelijke macht het primaat behoorde te hebben' (of een omschrijving daarvan) 1
- de paus als argument voor zijn standpunt (dat hij, als geestelijke macht, de hoogste macht hoort te hebben in West-Europa / als argument in de investituurstrijd), aan de oorkonde kan ontleen dat de keizer het bestuur over heel Italië/het westelijk deel van het Romeinse Rijk afstaat aan hem, de paus 1

Vroegmoderne tijd

---

6 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is (twee van de volgende):

- (De kritische bestudering van een Latijnse tekst past bij) 'de hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke oudheid' (of een omschrijving daarvan).
- (De kritische houding van deze geleerden past bij) 'de nieuwe wetenschappelijke belangstelling' (of een omschrijving daarvan).
- (De kritische houding tegenover de rooms-katholieke kerk/de paus past bij) 'de protestantse reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had' (of een omschrijving daarvan).

per passend kenmerkend aspect 1

7 maximumscore 1

Kern van een juist antwoord is:

Amerigo Vespucci wilde voorkomen dat kennis over de routes in handen zou komen van concurrenten (waardoor anderen ook toegang zouden krijgen tot de rijkdommen van deze gebieden).

8 maximumscore 4

Een juist antwoord bestaat uit de volgende elementen:

- Een juiste uitleg waardoor de nieuwe wetenschappelijke belangstelling de Europese expansie bevorderde, bijvoorbeeld de nieuwe wetenschappelijke belangstelling leidde tot (her)ontdekkingen op het gebied van scheepvaart/navigatie waardoor het mogelijk werd overzeese reizen te ondernemen 2
- Een juiste uitleg waardoor de Europese expansie de wetenschappelijke belangstelling bevorderde, bijvoorbeeld door de ontdekkingsreizen bleek dat de bestaande astronomische kennis niet voldeed voor reizen naar het andere halfrond, waardoor nieuw astronomisch onderzoek nodig was 2

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- De instelling van de drie Collaterale Raden in de Nederlanden door Karel V past bij 'het begin van staatsvorming en centralisatie' (of een omschrijving daarvan) 1
- Met de instelling van (één van de volgende): 2
  - de Raad van Financiën wilde Karel V meer eenheid in de belastingheffing krijgen / de centrale inkomsten vergroten/beter beheren, waardoor het centrale bestuur werd versterkt.
  - de Raad van State wilde Karel V een duidelijker centraal beleid op het terrein van de buitenlandse politiek/oorlogsvoering kunnen voeren, waardoor het centrale bestuur werd versterkt.
  - de Geheime Raad wilde Karel V een grotere eenheid in rechtspraak/wetgeving tot stand brengen, waardoor het centrale bestuur werd versterkt.

Opmerking

Voor het noemen van één van de drie Collaterale Raden zonder verband met het kenmerkend aspect wordt 1 scorepunt toegekend.

10 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Volgens Luther kon de vorst het geloof van zijn onderdanen bepalen (en mochten zij zich daartegen niet verzetten) 1
- Volgens Calvijn mochten onderdanen zich verzetten tegen de godsdienstpolitiek van de vorst (als zij het daar niet mee eens waren) 1
- waardoor voor calvinisten de Opstand tegen Filips II werd gelegitimeerd (en voor de aanhangers van Luther niet) 1

11 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat Willem van Oranje gelijkberechtiging van rooms-katholieken en protestanten wilde / godsdienstvrijheid/een meer tolerante godsdienstpolitiek in de Nederlandse gewesten voorstond.

12 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat:

bij 1:

- De bron past bij het begrip Alteratie omdat beschreven wordt hoe Amsterdam in handen komt van de geuzen / het rooms-katholieke bestuur wordt vervangen door protestanten (wat bij de Alteratie gebeurt) 1

bij 2:

- De bron past bij het begrip burgeroorlog omdat uit de beschrijving blijkt dat het gaat om landgenoten die elkaar bestrijden / er (hier) geen sprake is van een buitenlandse vijand 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 1

Kern van een juist antwoord is, dat Wouter Jacobsz. in zijn beschrijving alleen ingaat op de lotgevallen van de rooms-katholieken / negatief schrijft over het gedrag van de geuzen.

14 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- De foto laat zien dat de rooms-katholieken geen duidelijk zichtbaar kerkgebouw hebben 1
- waaruit blijkt dat er voor rooms-katholieken wel ruimte is om hun godsdienst te belijden (wat wijst op tolerantie) 1
- maar dat dit in het geheim/niet openlijk mag gebeuren (waaruit blijkt dat er geen godsdienstvrijheid is) 1

15 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het afschaffen van de voorrechten van de rooms-katholieke kerk past bij de idealen van de Verlichting, omdat het rationeel denken/optimisme toegepast werd op alle terreinen van de samenleving, waardoor er geen redelijke grond bestond voor de voorrechten van de rooms-katholieke kerk. of

omdat de Verlichtingsidealen leidden tot de democratische revoluties waarin grondrechten / staatsburgerschap ter discussie stond(en) die een eind maakten aan de verwevenheid van kerk en staat in het ancien regime.

Door de tijd heen

---

16 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 5, 1, 6, 2, 3

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Moderne tijd

---

17 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is dat:

- de kritiek op de toegenomen kinderarbeid past bij 'de industriële revolutie die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving' (of een omschrijving daarvan) 1
- de kritiek op de toegenomen kinderarbeid past bij 'discussie over de sociale kwestie' (of een omschrijving daarvan) 1
- de groeiende aandacht van de rooms-katholieke kerk voor de leef- en werkomstandigheden van de arbeiders voortkwam uit de behartiging van de belangen van de katholieke arbeiders / uit de angst dat zij zich anders bij de socialisten zouden aansluiten / uit de rooms-katholieke leer 1

18 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Het verspreiden van de Europese beschaving 1
- blijkt uit de toespraak door de wens opleidingsmogelijkheden te bieden / kennis te verspreiden / (restanten van) slavernij uit te bannen 1
- De behoefte aan afzetmarkten (buiten Europa) / grondstoffen 1
- blijkt uit de toespraak door de wens Afrika te openen voor Europese handel 1

19 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Overzees imperialisme zou tot conflicten kunnen leiden met andere (Europese) grootmachten, waardoor het bestaande machtsevenwicht in Europa verstoord zou raken (handhaving van dat machtsevenwicht vormde de kern van Bismarcks buitenlands beleid).

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

20 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- De weergave van de oorzaken van de revolutie in november 1918 is eenzijdig, omdat Wilhelm II schrijft (twee van de volgende voorbeelden uit de bron): 2
  - alsof de revolutie uitsluitend het werk is van een minderheid (wat niet het geval was).
  - dat de arbeiders achter hem staan (en hij niet vermeldt dat zij oorlogsmoe waren).
  - dat veel sociaaldemocratische leiders/socialisten met hem samenwerken (wat niet het geval was).

bij 2:

- Met zijn memoires heeft Wilhelm II bijgedragen aan het verzwakken van de Republiek van Weimar, omdat hij de socialistische/sociaaldemocratische leiders die deze republiek hebben gesticht, verwijt dat zij Duitsland hebben verraden / een dolkstoot in de rug hebben gegeven, waardoor hij hun reputatie ondermijnt (en daarmee het gezag van de Republiek van Weimar ondergraaft) 2

21 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met de voorstelling van het Dawesplan als ketenen 1
- wil de NSDAP de boodschap overbrengen dat de Duitse arbeider/Duitsland door het Dawesplan belemmerd/onderdrukt wordt / in slavernij wordt gehouden 1
- De boodschap sloeg op dat moment niet aan omdat de Duitse economie zich dankzij het Dawesplan herstelde (wat een positieve waardering van het plan/de regeringspolitiek tot gevolg had) 1

22 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Deze redevoering past bij:

- het in praktijk brengen van een totalitaire ideologie, omdat uit de bron blijkt dat er een totale controle over de opvattingen van de jongeren in Duitsland tot stand moet komen / afwijkende opvattingen/daden moeten worden gecorrigeerd 1
- de opvatting van Hitler over een Duitse *Volksgemeinschaft*, omdat uit de bron naar voren komt dat Hitler alle klassen- en statusbarrières wil opheffen 1

Vraag	Antwoord	Scores
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Chamberlain probeert tijdens de Conferentie van München de vrede te bewaren en is dus verontrust door deze militante/agressieve redevoering over het drillen van de Duitse jeugd.</p>	
24	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="276 521 1321 633">• Door de nazipropaganda is de foto niet te gebruiken omdat eruit blijkt dat Duitse steden/de Duitse burgers blijkbaar niet beschermd kunnen worden tegen geallieerde bombardementen <li data-bbox="276 640 1321 745">• Door de geallieerde propaganda is de foto niet te gebruiken omdat eruit blijkt dat de bombardementen op de Duitse steden de burgerbevolking treffen/geen militair doel hebben 	<p>1</p> <p>1</p>
25	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>bij 1:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="276 909 1321 976">• Met de Russische Revolutie kwam de ideologische tegenstelling tussen het communisme en het kapitalisme in een nieuwe fase <p>bij 2:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="276 1021 1321 1200">• Met behulp van de atoombommen was de gezamenlijke vijand van de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten uitgeschakeld en gingen zij zich op elkaar richten / toonden de Verenigde Staten aan de Sovjet-Unie dat zij de bom bezaten en werd de wapenwedloop een feit / voelde de Sovjet-Unie zich bedreigd <p>bij 3:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="276 1245 1321 1357">• Met de Trumandoctrine werd duidelijk dat de Verenigde Staten zich actief gingen inzetten tegen de communistische dreiging/expansie in het buitenland 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

26 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met (twee van de volgende): 2
  - de leerlingen die de geur opsnuiven van/kijken naar de (Amerikaanse) hotdogs (rechts)
  - de opdracht “neuzen naar links”/weg te kijken van de (Amerikaanse) hotdogs
  - de omschrijving van de landen als (leerlingen van de school voor) satellieten (van de Sovjet-Unie)
  - de afwerende paraplu/gezichtsuitdrukking van Molotov
- geeft de tekenaar hier de mening weer dat er sprake is van een ongelijke (machts)verhouding (want de Sovjet Unie dwingt de Oost-Europese landen af te zien van deelname aan het Marshallplan) 1
- De Sovjet-Unie neemt niet deel aan het Marshallplan omdat zij wilde voorkomen dat de Verenigde Staten controle kregen over gebieden die voor de Sovjet-Unie van strategisch belang waren / zich bedreigd voelde door de Verenigde Staten / geen kapitalistische inmenging wilde 1

27 maximumscore 4

Kern van een juist antwoord is:

- Dit interview heeft als doel communisten in de studio van Walt Disney op te sporen, waardoor het een voorbeeld is van het McCarthyisme (de heksenjacht op communisten in de Verenigde Staten) 2
- Het McCarthyisme kan verklaard worden vanuit de Koude Oorlog, omdat die leidde tot grote angst voor communistische activiteiten in de Verenigde Staten 2

28 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat controle over filmmakers onderdeel werd van de strijd, omdat filmmakers grote invloed hadden op de publieke opinie / een belangrijke rol speelden in het creëren van het vijandbeeld/de propaganda die in de Koude Oorlog van groot belang was.

29 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is, dat oorlogservaringen (zoals Mitterands krijgsgevangenschap) een belangrijke drijfveer waren om te streven naar Europese eenwording, omdat hierdoor oorlog kon worden voorkomen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

30 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Dit gegeven past bij het kenmerkend aspect 'de toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen' (of een omschrijving daarvan) omdat het hierbij ging om jongeren die door de welvaartsstijging (zak)geld kregen om (grammofoon)plaatjes te kopen / er in Nederland een eigen jongerencultuur ontstond.

Opmerking

Als alleen het juiste kenmerkend aspect wordt genoemd, wordt 1 scorepunt toegekend.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 26 mei naar Cito.

De normering in het tweede tijdvak wordt mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Als het tweede tijdvak op uw school wordt afgenomen, zend dan ook van uw tweede-tijdvak-kandidaten de deelscores in met behulp van het programma WOLF.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 O. Hekster en E. Moormann, Ooggetuigen van het Romeinse Rijk, Amsterdam 2008, pag. 69-70
- bron 2 ontleend aan: Richard Barber, Edward III and the Triumph of England, Londen 2013, pag. 188-189
- bron 3 H.P.H. Jansen, Geschiedenis van de middeleeuwen, Utrecht 1983, pag. 74
- bron 4 R. van Stipriaan, Ooggetuigen van de Gouden Eeuw in meer dan honderd reportages, Amsterdam 2002, pag. 68-69
- bron 5 www.amsterdamsebinnenstad.nl/binnenstad/239/oz-voorburchwal-38-40.jpg
- bron 6 ontleend aan: http://www.berlin-postkolonial.de/cms/images/dokumente/BAK/bak_protokoll_01.pdf. pag. 101-102
- bron 7 ontleend aan: Wilhelm II, Ereignisse und Gestalten aus den Jahren 1878-1918, Leipzig 1922, pag. 288-290
- bron 8 Gerhard Paul, Aufstand der Bilder, Bonn 1992, afb. nr 40
- bron 9 M. Burleigh, Het Derde Rijk, Een nieuwe geschiedenis, Amsterdam 2008, pag. 234
- bron 10 H.G. Hiller von Gaertringen (red.) Das Auge des Dritten Reiches, Hitlers Kameramann und Fotograf Walter Frentz, München 2006, pag. 234
- bron 11 D. Low, Low Visibility, Londen 1953, pag. 56
- bron 12 W. Melching en M. Stuivenga, Ooggetuigen van de Koude Oorlog, Amsterdam 2008, pag. 45